

11.

WARTOŚĆ GODNOŚCI CZŁOWIEKA

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Godność osobowa jest niezbywalną wartością niezależną od poziomu rozwoju intelektualnego, od świadomości czy przeżyć i uczynków jednostki. W ujęciu integralnym człowiek jest podmiotem i z tego względu nigdy nie może być traktowany przedmiotowo z pominięciem jego godności.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Zdolność wartościowania.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Rozpoznanie swojej godności.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Wartość, godność i duchowość mojego „ja”.
- Każde życie ludzkie jest wyjątkowe.

- Poznają swoją godność poprzez wewnętrzne rozpoznanie i dialog z drugim człowiekiem.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Godność człowieka jest niezbywalnie wpisana w jego egzystencję.
- Osobowa godność człowieka jest, obok wartości życia, dobrem fundamentalnym.
- Godność każdego człowieka jest jednakowa.
- Wartości duchowe stanowią o godności człowieka.
- Godność człowieka zobowiązuje go do odpowiedzialności za własne postępowanie.

→ ZASADY

- Bronię własnej godności.
- Szanuję godność innych ludzi.
- Każdego traktuję tak, jak sam chciałbym być traktowany.
- Inspiruję innych do respektowania ludzkiej godności.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Jesteśmy ludźmi i przysługuje nam jednakowa godność.
- Godność człowieka zobowiązuje go do odpowiedzialności za własne czyny.
- Rodzice własnym przykładem uczą szacunku do każdego człowieka.

→ ZASADY

- Kocham i szanuję własne dziecko.
- Dostrzegam wartościowe postawy w zachowaniu dziecka i wykorzystuję je do budowania w nim świadomości o jego godności.
- W trwałym i życzliwym dialogu utrwalamy wartości duchowe.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Godność każdego ucznia jest jednakowa, niezależnie od jego umiejętności, talentów i wieku.
- Wychowywani i wychowujący mają tę samą godność, wartość indywidualną.
- O godności szkoły, jako instytucji wychowawczo-dydaktycznej, stanowią uczniowie jako osoby.
- Proces wychowawczy jest wspólnym działaniem ucznia, wychowawcy i rodziców.

→ ZASADY

- Zawsze bronię godności każdego ucznia.
- Pomagam osobom, które utraciły wiarę we własną godność.
- Angażuję uczniów w działania na rzecz osób, które w jakiś sposób zostały wykluczone ze społeczeństwa.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Praktycznym wymiarem budowania świadomości na temat godności osobowej jest włączenie uczniów w akcję charytatywną, której celem jest wsparcie osób bezdomnych lub wykluczonych ze społeczeństwa (w zależności od problemów, jakie występują w konkretnej wspólnocie lokalnej). Najlepiej, aby sami uczniowie zaproponowali, jakim ludziom z ich otoczenia trzeba przywrócić godność oraz pomóc zrozumieć, że ich los nie jest dla młodzieży obojętny.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Uczniowie stopniowo rozpoznają swoją wartość. Poczucie własnej godności, wyjątkowości i niepowtarzalności kształtuje odpowiedzialną osobowość. Przez wzajemny dialog dzieci, rodziców i wychowawcy następuje rozpoznanie oraz uznanie wartości i godności życia ludzkiego. Wprowadza się hierarchię wartości do własnego życia. Następuje rozwój życia duchowego, dążenie do ideałów,

a dialog jest podstawą relacji międzyosobowych. Na drugiego człowieka potrafią patrzeć przez pryzmat jego wartości, a nie stanu posiadania, sprawności czy uzdolnień. Szanują innych i reagują na wszelkie przejawy zachowań godzących w osobową godność człowieka.

1.10. ZAGROŻENIA

Mogą pojawić się różnego rodzaju postawy i zachowania patologiczne związane z błędnym rozpoznaniem i przeżywaniem własnej godności. Wówczas osobowość nie jest wtedy adekwatna do wieku wychowanka. Następuje negacja wartości jako takich. Postawa egoistyczna nie pozwala na socjalizację człowieka. Brak dialogu z innymi prowadzi do zanegowania wartości życia wspólnotowego, społecznego. Istnieje ryzyko bierności i obojętności na ludzką krzywdę. Uczniowie okazują pogardę wobec innych ludzi, którzy nie spełniają ich kryteriów czy oczekiwań.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

LALKA

” Przed południem (jakoś nie było gości w sklepie) ni stąd, ni zowąd przychodzi do mnie kto?... Młody Szlangbaum, ten starozakonny, który pracuje w ruskich tkaninach.

Patrzę, mój Szlangbaum zaciera ręce, wąs do góry, głowa pod sufit... Myślę: „Zwariował czy co?...”. A on – kłania mi się, ale z głową zadartą, i mówi dosłownie te wyrazy:

– Spodziewam się, panie Rzecki, że cokolwiek nastąpi, będziemy dobrymi przyjaciółmi...

Myślę: „Tam, do diabła, czy Stach nie dał mu dymisji?...”. Więc odpowiadam:

– Możesz być pewny, panie Szlangbaum, mojej życzliwości, cokolwiek bądź nastąpi, byleś nie popełnił nadużycia, panie Szlangbaum...

Na ostatnie słowa położyłem nacisk, bo mi mój pan Szlangbaum wyglądał tak, jakby miał zamiar albo nasz sklep kupić (co wydaje mi się nieprawdopodobnym), albo kasę okraść... Czego, lubo jest uczciwy starozakonny, nie uważałbym za rzecz niemożliwą.

On to widać zmiarkował, bo uśmiechnął się nieznacznie i wyszedł do swojego oddziału. W kwadrans później wpadłem tam niby niechcący, ale zastałem go jak zwykle przy robocie. Owszem, powiedziałbym nawet, że pracował gorliwiej niż zwykle: wbiegał na drabinki, wydobywał sztuki rypsu i aksamitu, wkładał je na powrót do szaf, słowem – kręcił się jak bąk.

„Nie – myślę – już ten chyba nas nie okradnie...”.

Spostrzegłem, co mnie również zastanowiło, że pan Zięba jest uniżenie grzeczny dla Szlangbauma, a na mnie patrzy trochę z góry, choć jeszcze nie bardzo.

„Ha! – myślę – chce Szlangbaumowi wynagrodzić dawne krzywdy, a wobec mnie, najstarszego subiekta, zachowuje godność osobistą. Bardzo uczciwie robi, zawsze bowiem należy trochę zadzierać głowy wobec wyższych, a być sprzedająco grzecznym dla niższych...”

↑ B. Prus, *Lalka*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 471.

KOMENTARZ

Ignacy Rzecki w *Pamiętniku starego subiekta*, który stanowi wyjątkową część powieści Bolesława Prusa (1847–1912) pt. *Lalka*, wciela się w rolę komentatora sytuacji politycznej i społecznej XIX wieku, wydarzeń, zachowań i słów bohaterów, ujawniając przy tym swój punkt widzenia na te sprawy i wzbogacając historyczną perspektywę powieści nutą humoru, a niekiedy ironii.

Opisywane w przywołanym fragmencie osoby to subiekci w sklepie Wokulskiego. Pierwszym jest Henryk Szlangbaum, zasymilowany Żyd, przyjaciel Stanisława Wokulskiego jeszcze z czasów zesłania na Syberię, który w trudnej sytuacji życiowej znalazł zatrudnienie w sklepie. Bolesław Prus dołożył starań, by przedstawić go jako postać dynamiczną, przez co trudno ocenić

go jednoznacznie. Ten przyzwoity człowiek, dobry subiekt, jawi się niekiedy jako wyrachowany materialista i arogant. Doświadcza przytyków i złośliwości ze strony współpracowników. Również jego relacje z Rzeckim są napięte. Drugą postacią jest pan Zięba, zatrudniony po zwolnieniu subiekta Mraczewskiego. Jest człowiekiem poważnym, taktownym i ujmującym, mającym dar łatwego nawiązywania kontaktów, o poglądach zbliżonych do Rzeckiego. Starszy subiekt zwraca uwagę na jego zachowanie wobec siebie oraz wobec Szlangbauma, ocenia je pozytywnie słowami: „Bardzo uczciwie robi, zawsze bowiem należy trochę zadzierać głowy wobec wyższych, a być uprzedzająco grzecznym dla niższych...”. Słowa te padają tuż po tym, jak Rzecki uznaje, że w relacji zachowuje godność osobistą, co w tym kontekście oznacza poczucie tożsamości, świadomość własnej wartości i wewnętrzną siłę.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Godność osobowa, należna z samego faktu bycia człowiekiem, jest właściwa każdemu człowiekowi. Jest wartością stałą i niezmienną, nieusuwalną, niestopniowalną, niezależną od postępowania człowieka i jego świadomości¹. Godność człowieka jako kategoria filozoficzna – rozmaicie pojmowana w różnych epokach – przemierzyła długą drogę, aby dojść do współczesnego rozumienia jako poczucie własnej wartości, szacunek dla samego siebie i pragnienie szacunku ze strony innych. Z tego względu może cieszyć się godnością z uwagi na swoje walory duchowe, moralne czy też zasługi dla innych ludzi, np. na płaszczyźnie działalności społecznej.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Każdy ma tę samą godność, zarówno wychowujący, jak i wychowywany. Stąd ważne jest, aby proces wychowania odznaczał się wzajemnym poszanowaniem, był wolny od agresji, przymusu czy poniżania. Nadrzędną wartością jest bowiem miłość i pragnienie dobra wychowanka, poparte autorytetem moralnym wychowawcy.

Ważnym elementem samorozwoju jest świadomość własnej wartości i godności. Uczeń jest najważniejszym podmiotem, który podlega procesowi wychowania, a jednocześnie, jako byt rozumny, sam siebie wychowuje poprzez

1 Por. B. Niemiec, *Godność osobowa*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 169.

samoksztalcenie. Wszystkie inne podmioty wychowujące pełnią wobec niego funkcje pomocnicze, wspierające, dostarczając odpowiednich treści wychowawczych oraz przykładów procesów wychowawczych, poddanych kryterium prawdy.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

W ujęciu psychologicznym godność jest składnikiem osobowości człowieka. Jej źródłami są wierność sobie poprzez trwanie przy wyznawanych wartościach i urzeczywistnienie we własnym życiu właściwej hierarchii wartości, podejmowanie celów pozaosobistych poprzez służbę drugiemu człowiekowi i społeczeństwu, a także podejmowanie aktywności twórczej, oznaczającej przekształcanie rzeczywistości w służbie dobra, przynoszącej wartość dodaną.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Osobowa godność człowieka wynika z aktu stworzenia na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1,26). Ta szczególna więź ze Stwórcą decyduje o tym, że człowiek w swoim wymiarze osobowym jest dziełem przewyższającym resztę

stworzeń. Szczytem osobowej godności rodzaju ludzkiego jest sam Bóg, który z miłości przyjął na siebie ludzką naturę i w dziele odkupienia przez mękę, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa zaprosił człowieka do wyjątkowej relacji (por. Ap 5,9-10; 1 Tm 4,10; Kol 3,11-14). Dzięki temu człowiek uczestniczy w Boskiej naturze i Boskim życiu.

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II „wszyscy ludzie, bez względu na rasę, pochodzenie społeczne i wiek, jako cieszące się godnością osoby, posiadają nienaruszalne prawo do wychowania odpowiadającego ich własnemu celowi, dostosowanego do wrodzonych zdolności, płci, ojczyrstych tradycji kulturowych, a jednocześnie otwartego na braterskie współżycie z innymi narodami, celem tworzenia prawdziwej jedności i pokoju na ziemi”². W wymiarze praktycznym oznacza to, że „poszanowanie godności ludzkiej absolutnie nie może pominąć tej zasady: trzeba uznawać każdego bez wyjątku za drugiego siebie, zważając przede wszystkim na jego życie i środki konieczne do jego godnego prowadzenia. Trzeba, by wszystkie programy społeczne, naukowe i kulturalne kierowały się świadomością prymatu każdej istoty ludzkiej”³.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Stwarzając człowieka „mężczyzną i niewiastą” (Rdz 1,27), Bóg obdarza godnością osobową w równej mierze mężczyznę i kobietę, ubogacając ich w niezbywalne prawa i odpowiedzialne zadania właściwe osobie ludzkiej.

↑ FC 22.

” Tak więc w trosce o przyszłość społeczeństwa i rozwój zdrowej demokracji trzeba pilnie odkryć na nowo istnienie wartości ludzkich i moralnych, należących do samej istoty i natury człowieka, które wynikają z prawdy o człowieku oraz wyrażają i chronią godność osoby: wartości zatem, których żadna jednostka, żadna większość ani żadne państwo nie mogą tworzyć, zmieniać, ani niszczyć, ale które winny uznać, szanować i umacniać.

↑ EV 71.

” Bóg gwarantuje prawdziwy rozwój człowieka, ponieważ stworzywszy go na swój obraz, obdarza go także transcendentną godnością i podtrzymuje należące do jego istoty pragnienie, by „bardziej być”. Człowiek nie jest zagubionym

² DWCH 1.

³ KNSK 132.

atomem w przypadkowym wszechświecie, ale jest stworzeniem Boga, które On zechciał obdarzyć duszą nieśmiertelną i które umiłował od początku. Gdyby człowiek był tylko owocem przypadku lub konieczności, albo gdyby musiał ograniczyć swoje aspiracje do wąskiego horyzontu sytuacji, w których żyje, gdyby wszystko było tylko historią i kulturą, a natura człowieka nie była przeznaczona do przekraczania samej siebie w życiu nadprzyrodzonym, można by mówić o wzroście lub ewolucji, ale nie o rozwoju.

↑ CV 29.

” Bardzo pragnę, abyśmy w tym czasie, w którym przyszło nam żyć, uznając godność każdej osoby ludzkiej, byli w stanie na nowo ożywić wśród wszystkich światowe pragnienie braterstwa. Wśród wszystkich: „Oto piękna tajemnica, aby marzyć i uczynić nasze życie piękną przygodą. Nikt nie może stawić czoła życiu w sposób odosobniony. [...] Potrzebujemy wspólnoty, ażeby nas wspierała, pomogła nam, takiej, w której pomagamy sobie nawzajem patrzeć w przyszłość!”⁴. Snujemy marzenia jako jedna ludzkość, jako wędrowcy stworzeni z tego samego ludzkiego ciała, jako dzieci tej samej ziemi, która wszystkich nas gości, każdego z bogactwem jego wiary czy jego przekonań, każdego z jego własnym głosem, wszystkich jako braci!

↑ FT 8.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Czym jest człowiek, że o nim pamiętasz,
i czym – syn człowieczy, że się nim zajmujesz?
Uczyliś go niewiele mniejszym od istot niebieskich,
chwałą i czcią go uwieńczyłeś.
Obdarzyłeś go władzą nad dziełami rąk Twoich;
złożyłeś wszystko pod jego stopy:
owce i bydło wszelakie,
a nadto i polne stada,
ptactwo powietrzne oraz ryby morskie,
wszystko, co szlaki mórz przemierza.

↑ Ps 8,5-9; por. Rz 8,14-17; 1 J 3,1-3.

4 Franciszek, *Nie lękajcie się marzyć razem z innymi. Przemówienie podczas spotkania międzyreligijnego i ekumenicznego z młodzieżą*, Skopje, 7.05.2019, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/macedonia-spotkanie_07052019 [dostęp: 31.08.2022].

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Człowiek, ponieważ został stworzony na obraz Boży, posiada godność osoby: nie jest tylko czymś, ale kimś, jest zdolny poznawać siebie, panować nad sobą, w sposób dobrowolny dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z innymi osobami; przez łaskę jest powołany do przymierza ze swoim Stwórcą, do dania Mu odpowiedzi wiary i miłości, jakiej nikt inny nie może za niego dać.

↑ KKK 357; por. 1935; 1877.

V. LITERATURA

- Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, Wydawnictwo M, Kraków 2009.
- Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*, red. A. Zwoliński, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2003.
- Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti*, Wydawnictwo M, Kraków 2020.
- Franciszek, *Nie lękajcie się marzyć razem z innymi. Przemówienie podczas spotkania międzyreligijnego i ekumenicznego z młodzieżą, Skopje, 7.05.2019*, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/macedonia-spotkanie_07052019 [dostęp: 31.08.2022].
- Gałkowski S., *Rozwój i odpowiedzialność. Antropologiczne podstawy koncepcji wychowania moralnego*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2003.
- Godność osoby ludzkiej*, red. S. Kowolik, Fundacja Krzewienia Katolickiej Nauki Społecznej, Tarnowskie Góry 2003.
- Granat W., *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2018.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, w: tegoż, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. M. Romanek, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2006, s. 89–213.
- Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2009, s. 839–987.
- Kiereś H., *Personalizm czy socjalizm? U podstaw życia społecznego*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2001.
- Łobocki M., *Wybrane problemy wychowania. Nadal aktualne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004.

- Madej-Babula M., *Edukacja zintegrowana w dialogu z wychowaniem religijnym*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.
- Mazurek F.J., *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2001.
- Niemiec B., *Godność osobowa*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2016, s. 376–383.
- Obrońca godności człowieka. Myśli Jana Pawła II*, red. J. Klechta, Wydawnictwo Księgarni św. Jacka, Katowice 2007.
- Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Wydawnictwo Jedność, tłum. D. Chodyniecki, A. Dalach, J. Nowak, Kielce 2005.
- Prus B., *Lalka*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020.
- Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim [Gravissimum educationis]*, w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. M. Przybył, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2002, s. 314–324.
- Stasiulewicz K., *Godność osobowa podstawową wartością*, w: *Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. Elementy teorii i praktyki*, t. 3, *Solidarność. Mądrość. Wspólnota. Wierność. Młodość*, red. K. Chałas, Wydawnictwo Jedność, Lublin – Kielce 2006, s. 112–121.
- Refleksje nad godnością człowieka*, red. A. Królikowska, Z. Marek, Wydawnictwo WAM, Kraków 2007.
- Wzrastanie człowieka w godności, miłości i miłosierdziu*, red. M. Kalinowski, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2005.

